

20. ЦДАВО України. – Ф. 166. – оп. 15. – Спр. 1721.

Елена Гончаренко ОСОБЕННОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ПОЛОРОЛЕВОГО ВОСПИТАНИЯ В СРЕДНИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ В 1940–1950-х гг.

Статья посвящена проблеме практической реализации полоролевого воспитания в отечественной системе среднего образования в 1940–1950-х гг. С позиции гендерного подхода проанализированы образовательные документы, которые инициировали введение половой дифференциации в учебно-воспитательный процесс украинских школ и обусловили внедрение в 1943 г. отдельного по полу обучения и полоролевого воспитания учащихся в рамках всей школьной системы. Автором определено, что с введением отдельного обучения полоролевого воспитания учеников и учениц возымело активное внедрение. Доказано, что несмотря на предпринимаемые государством меры, реформирование школьной системы в направлении половой дифференциации не приобрело массового характера, функционирование отдельных школ вызвало много трудностей, что привело к возврату в 1954 г. к совместной модели общеобразовательной школы.

Ключевые слова: пол, полоролевого воспитание, ученики, гендерный подход, среднее учебное заведение Украины, отдельное обучение.

Olena Honcharenko PECULIARITIES OF SEX-ROLE EDUCATION IN UKRAINIAN SECONDARY SCHOOLS IN THE 1940–1950's

The article deals with the practical implementation of sex-role education in the national system of secondary education during the 1940-1950's. From the standpoint of the gender approach an author touches upon the analysis of educational documents, which initiated the introduction of sex differentiation in the educational process of Ukrainian schools and led to the introduction in 1943 of separate sex schooling and sex-role education of pupils across the school system. The author determined that with the introduction of separate schooling, sex-role education of students and pupils started being actively implemented. It is proved that despite the measures taken by the state, the reformation of the school system towards the sexual differentiation was not of a mass character; operation of separate schools caused many difficulties, which led to a return to a common model of secondary schools in 1954.

Key words: sex, sex-role education, pupils, gender approach, secondary school of Ukraine, separate sex education.

УДК 37.043.2-055

Світлана Гришак

ПРОБЛЕМА ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ В ІСТОРІЇ СВІТОВОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

У статті здійснено ретроспективний аналіз проблеми освіти та виховання статей у період із давнини до епохи Середньовіччя, який виявив істотні відмінності в теорії та практиці навчання та виховання жінок і чоловіків. На основі вивчення педагогічної думки цих часів доведено, що протягом багатьох століть цілі освіти для жінок і чоловіків були діаметрально протилежні – хлопчиків готували до активного життя в суспільстві, до професійної діяльності, до державної та церковної служби, у той час як жіноча освіта орієнтувалася на ізоляцію представниць слабкої статі від суспільного життя, спрямовуючись на підготовку слухняних, богобоязливих жінок своїх чоловіків, які повинні піклуватися тільки про свою сім'ю та дітей. Виявлено, що більшість представників педагогічної думки давнини і середньовіччя дотримувалися обмежувальної позиції щодо освіти жінок, яка традиційно ґрунтувалася на принципах релігійності, замкнутості, роздільності навчання.

Ключові слова: освіта та виховання статей, педагогічна думка, патріархатні погляди, статево відповідне навчання.

Система освіти як один із найважливіших соціальних інститутів, що сприяє трансляції від покоління до

покоління системи цінностей, прийнятих соціальних норм і ролей, підтримує традиції суспільства та поширює панівну

© Гришак Світлана

в суспільстві ідеологію, відображаючи у своїй структурі й функціонуванні суспільні відносини, зокрема відносини між жінками і чоловіками. Сьогодні показує, що заклади освіти, як загальноосвітні, так і вищі, відображають гендерну стратифікацію суспільства, демонструючи нерівне становище жінок і чоловіків і відбиваючи гендерну асиметрію в їх відносинах, тож цілком очевидно, що осмислення фундаментальних основ нерівності, що формувалися з давніх часів в освітній сфері, дозволить усвідомити гендерний вимір системи освіти, зумовлений гендерною ідеологією суспільства, гендерною політикою держави та властивим кожній епосі “знанням статі” (Л. Штильова).

Метою статті є вивчення та ретроспективний аналіз проблеми освіти та виховання жінок і чоловіків у зарубіжній педагогічній думці від часів давнини до епохи Середньовіччя.

Аналіз історії освіти у світі свідчить, що протягом декількох тисячоліть людство не мало потреби в освіті, а доступ до її отримання в історичному аспекті повною мірою залежав від соціально-економічних умов і політичних концепцій суспільств.

У давньому світі освіта мала елітарний характер, її отримували в переважно, чоловіки – майбутні чиновники, жерці та писарі з числа вільних представників суспільства та знаті. Для жінок довгі роки освіта визнавалася не тільки необов'язковою, але й зайвою, навіть шкідливою. Питання про її отримання представницями жіночої статі перед суспільством не стояло. Виняток складала специфічна освіта, передбачувана для жриць (Давній Єгипет, Месопотамія), гетер (Давня Греція) та храмових танцівниць (Давня Індія) тощо.

Система освіти в античну добу, яка увібрала в себе ідейну спадщину давньосхідної цивілізації була також

орієнтована на чоловічу стать. В основі поглядів на освіту містилися філософські ідеї щодо нерівної цінності чоловіків і жінок, які мотивувалися їх “природними відмінностями”. За часи давнини як у педагогів-мислителів Давньої Греції та Риму (Сократ, Піфагор, Квінтіліан), так і в мислителів Середньої Азії (Абу Наср аль-Фаробі, Абу Алі Ібн Сіно, Алішер Навої та ін.), Китаю (Конфуцій) у трактатах щодо навчання та виховання немає згадок про учениць жіночої статі. Ті грецькі філософи (Платон, Аристотель), які торкалися питання освіти для дітей обох статей, наполягали на організації навчання та виховання з урахуванням природного призначення жінок і чоловіків.

Відзначимо, що погляди визначного філософа Платона на статеві відносини були нетиповими для епохи античності, бо він уважав, що жінки на рівних із чоловіками правах можуть брати участь у всіх державних справах і, залежно від здібностей, можуть бути і філософами, і воїнами, а суспільне виховання дітей має бути покладене і на чоловіків, і на жінок. У своєму трактаті-діалозі «Держава» філософ висловлював думку, що незважаючи на те, що природа жінки інша, це не впливає на її здатність виконувати будь-які обов'язки так само досконало, як і чоловік [1, с. 229-230]. При цьому навчання, як вважав Платон, мало відбуватися роздільно, і для кожної статі визначалися певні предмети, які відрізнялися сильним обмеженням циклу освіти для дівчат.

Натомість Аристотель категорично виступав проти навчання дівчат і жінок, вважаючи, що вони за своєю природою істотно відрізняються від чоловіків і тому освіта не принесе їм користі. На його думку, виховання повинно бути подвійним, бо система “раб – господар”, що існує в суспільстві, настільки ж природна, як і система “жінка – чоловік” у сім'ї, тож якщо діти аристократів повинні отримувати найкращу освіту, бо

їм доведеться керувати державою, то рабам і жінкам освіта не потрібна, бо одних готували до праці, для інших єдиним призначенням було виношування потомства.

В епоху еллінізму характерною рисою стала поява нових уявлень про виховання жінок, які відрізнялися від тих, що були притаманні Греції класичного періоду. Діяльність жінки не замикалася рамками домашнього світу, їй не заборонялося отримувати освіту. Найбільша увага освіті дівчат приділялася в громадах піфагорійців елліністичного і римського періодів історії. Так, у відомій Школі Піфагора серед перших учнів було декілька жінок, для яких у ті часи доступною була лише домашня освіта або виховання при храмі. Навчалася в Школі й дружина Піфагора – Феано. Піфагорієць Фінгій, за словами О. Піскунова, вважав, що і чоловікові, й жінці властиві хоробрість, розум і справедливість, піфагорейка Феано проповідувала єдність моральних основ життя для обох статей, а бесіди філософської школи Епікура відвідували як чоловіки, так і жінки [2, с.39].

Система освіти Давнього Риму ґрунтувалася на патріархатних поглядах щодо освіти дівчат та юнаків. Уявлення про виховання та навчання відображено у творах Катона Старшого, написаних ним у формі настанов, призначених для сина його Марка (лат. “*praescepta ad filium*”). У посібнику подано практичні поради і вказівки, необхідні для підготовки справжнього оратора, з риторики, сільського господарства, медицини, бо навчання дитини передбачало суто практичну мету – підготувати хлопчика до суспільної, військової та господарської діяльності в тих її формах, які були обумовлені соціальним становищем сім'ї. Так, син ремісника або селянина, крім читання, лічби та письма, чому навчали всіх, готувався до праці в господарстві батька; син сенатора навчався володіти зброєю, їздити верхи, знайомився з державним

устроєм, історією Риму, привчався керувати сільськогосподарськими роботами в помісті.

Виразником патріархатних поглядів на освіту в Давньому Римі був Квінтіліан, який у своєму найбільш відомому 12-ти томному творі «Повчання оратора» (лат. “*institutio oratoria*”) зобразив базову освіту, необхідну для розвитку оратора (розуміємо – чоловіка, бо для жінок доступ до риторської школи був закритим). У трактатах «Про домашнє виховання хлопчиків» і «Про риторичне навчання», відповідно до логіки патріархатного мислення, надавав рекомендації щодо виховання сина, метою якого була серйозна підготовка молодій людині до виконання громадянських обов'язків на користь суспільства.

Між тим відзначимо, що за часів римської імперії у I-II ст. до Р. Х. разом із граматичними школами для хлопчиків виникають і жіночі, що, однак, було нетиповим для античного світу. Римляни серйозно ставилися до виховання та освіти жінок. Дівчата, доньки заможних вільних громадян, повинні були знати літературу, граматику, риторику, вміти співати, танцювати, розуміти музику, деякі з них спеціально займалися географією, геометрією, математикою і навіть медициною. Але якщо для юнаків із заможних сімей доступними були школи підвищеного типу (прототип – афінські гімнасії), де вони вивчали грецьку і латинську мови, теорію словесності, грецьку літературу й історію, та школи риторики, які були вищим ступенем шкільної римської освіти, де готували юнаків до майбутньої державної діяльності, то дівчата після отримання початкової освіти в школі продовжували навчання вдома під керівництвом приватного вчителя – граматака.

Усе вище викладене доводить, що освіта в давні часи та античний період в історії орієнтувала хлопців на громадянське та військово-служіння

державі, а дівчат готувала до сімейного життя, ведення домашнього господарства, служіння чоловіку як своєму “господарю”. Очевидно, що ідеї філософів давнини щодо природної заданості статей знаходили втілення у педагогічній практиці, виправдовуючи сутнісні відмінності в цілях та ступені доступності освіти для хлопців та дівчат.

Цілі освіти для жінок і чоловіків у Західній Європі в часи середньовіччя, як і в епоху Античності, були також діаметрально протилежні: хлопчиків готували до активного життя в суспільстві, до професійної діяльності, до державної та церковної служби, у той час як жіноча освіта орієнтувалася на ізоляцію представниць слабкої статі від суспільного життя, спрямовуючись на підготовку слухняних, богобоязливих дружин своїх чоловіків, які повинні піклуватися тільки про сім'ю та дітей. Зауважимо, що в раннє Середньовіччя були рідкістю не тільки освічені жінки, але й освічені чоловіки. Центрами освіти для обох статей були монастирі. Освітня програма в жіночому монастирі була досить широкою. Тож розповсюдженість жіночих монастирів із високим стандартом освіченості була причиною того, що жіноча освіта в цей період практично не поступалася чоловічій. Крім того, у період раннього середньовіччя отримала розвиток і така форма освіти для жінок, як домашнє навчання, яке було популярним серед юних аристократок та доньок багатих городян [3].

Безумовно, сфера освіти в Західній Європі середніх віків була відкрита тільки для знаті та багатих жителів міст. Щодо освіти жінок із міської бідноти та селянства, то, як правило, ці верстви населення були зовсім безграмотні: якщо чоловіки отримували хоч якусь освіту в парафіяльній церкві, то жінки, зазвичай, ні.

Протилежна ситуація в освіті жінок і чоловіків склалася в період пізнього

Середньовіччя, коли стрімкий розвиток міст із їх потребою в освічених людях обумовив розквіт університетів, куди поступово з монастирів змістився центр освітньої системи. В університети доступ жінок був закритим. Т. Рябова зазначає: «Саме з цього часу позначився розрив в освіченості чоловіків і жінок. Причому розрив проявлявся не тільки в різкій зміні співвідношення освічених жінок і чоловіків на користь останніх, але і, що не менш важливо, саме в цей період утвердилися відмінності в програмах освіти» [3]. Світська освіта (підготовка юристів, медиків тощо) була монополізована університетами, у той час як монастирська освіта, доступна жінці, залишалася повністю релігійною і, в основному, передбачала заучування богословських моралістських текстів. Філософський постулат про “слабкість жіночого розуму”, як відзначає Л. Штильова, призводив «не тільки до збіднілості шкільних програм, але й до надмірного спрощення знань, що надаються» [4, с.132].

Т. Рябова у своїй роботі «Жінка в історії західноєвропейського Середньовіччя» виявляє три підходи щодо освіти представниць жіночої статі в цей період, в основі яких містилася панівна точка зору щодо недосконалості жіночої природи та “слабкості” жіночого розуму. Прибічники першого підходу (Філіп Наварський, Маффео Веджо та ін.) негативно ставилися до самої ідеї навчання жінки. У педагогічних творах цих авторів йдеться про навчання тільки хлопчиків, щодо освіти дівчат, то вони вважали грамотність шкідливою для жіночої статі (виняток складали тільки ті, що готувалися стати монахинями), бо «... через вміння читати трапляються з жінками усілякі неприємності» [3].

Другий підхід полягав у визнанні можливості і навіть необхідності елементарної освіти для дівчат, в основному, для представниць знатного роду, яке мало обмежуватися вмінням

читати релігійну літературу. Крім цього, дівчат потрібно навчати праці або ремеслу, бо «бідні зможуть працювати і тим приносити користь своїй родині; більш заможні повинні знати все про ведення домашнього господарства, щоб згодом керувати домашньою економікою; аристократки ж навчаються ремеслам “благородним” (наприклад, вишивці), щоб гідно зайняти свій вільний час». Навпаки, для хлопців представники цього підходу (Вінцент із Бове, Егідія Римський, Жоффрау Де ла Тур Ландрі та ін.), відзначає Т. Рябова, пропонували для вивчення “достатньо широке коло предметів: граматику, логіку, риторику, діалектику, фізику, основи права» [3].

Третя точка зору була найменш впливовою – вона передбачала більш широку програму жіночої освіти. Так, її прибічник П'єр Дюбуа в трактаті «Про відвоювання святої землі » (лат. “de recuperatione terre sancte”) доводив необхідність реформування освіти зростаючою потребою держави в різного роду освічених спеціалістах і зростаючою потребою церкви в місіонерах, які б розповсюджували християнство в нових землях на Сході, а потребу цю можна було задовольнити, зокрема, за рахунок жінок. Незважаючи на прогресивні погляди Дюбуа щодо жіночої освіти, програма якої мала містити латинь, грецьку та арабську мови, знання з медицини, а для більш обдарованих дівчат – логіку, основи природознавства, лікарську справу, він був солідарний із панівною точкою зору щодо слабкості жіночого розуму, відтак пропонував більш прості та легкі заходи для навчання дівчат. Утім, як зауважує Т. Рябова, «програма освіти дівчаток Дюбуа ніколи не була втілена в життя» [3].

Ідеологія гуманізму, яка почала розповсюджуватися в Європі з XIV століття, торкнулася й педагогічної думки. Один із небагатьох гуманістів, хто поділяв точку зору на право жінки отримувати освіту і бачив у ній

рівноправного партнера у вивченні гуманітарних наук, був Гуаріно де Верона. На думку педагога-гуманіста, головне в заняттях наукою не стать, а чесноти душі, які однаково можуть мати і чоловіки, і жінки, відтак наукою личить займатися людині будь-якої статі. На думку Л. Штильової, представники гуманістичного підходу в педагогіці епохи Середньовіччя (Томас Мор, Еразм Роттердамський, Мішель Монтень, П'єр Дюбуа, Гуаріно де Верона та ін.) «уперше сформулювали тезису про рівний доступ та однакові програми навчання хлопчиків і дівчаток на основі рівноцінної здатності статей до інтелектуального та духовного розвитку» [4, с. 152].

Однак, незважаючи на певні зрушення в поглядах гуманістів на освіту жінок у бік її схвалення, програма навчання жіночої статі, на їхню думку, мала обмежуватися знанням латині задля читання класиків давнини та античних письменників, оволодінням ораторським мистецтвом та знаннями з історії, а також диспутів із філософсько-етичних проблем. Із низкою предметів дівчаткам достатньо було лише ознайомитися – це такі предмети, як арифметика, геометрія, астрологія, бо «займатися ними жінці мало пристало» [3].

До того ж, доступ жінкам було закрито до певних сфер інтелектуальної праці. Як ми вже зазначали вище, жінки не мали права навчатися в університетах, тож, як наслідок, вони не мали можливості вивчати медицину та юриспруденцію і практикувати як лікар або юрист. Навпаки, схвальною сферою діяльності для освіченої жінки було релігійне богослужіння, де вона могла зробити кар'єру (наприклад, стати абатисою), літературна діяльність, а також навчальна (чимало жінок було серед міських учителів).

На основі вищевикладеного можна стверджувати, що в період раннього Середньовіччя в західноєвропейських країнах, коли центрами освіти були

монастирі, освіта жінок і чоловіків майже не відрізнялася, на відміну від пізнього періоду, коли чоловіча освіта в Європі отримала свою вищу форму у вигляді середньовічних університетів, які монополізували світське знання й позбавили жінок права отримувати рівну з чоловіками освіту. Уявлення щодо “слабкості жіночого розуму” та природної заданості жінок бути матір’ю та господинею в родині, поширені в описуваний період, або зовсім не дозволяли отримувати освіту жінкам, або орієнтували їх виключно на підготовку до ведення домашнього господарства, що, безумовно, обмежувало розвиток їх інтелектуальних здібностей та стримувало розкриття талантів. Гуманісти середньовіччя, поряд із відстоюванням ідеї широкої розумової культури для жінок і необхідності жіночої освіти, настоювали на її природній відповідності жіночій натурі.

Ретроспективний аналіз проблеми освіти та виховання статей виявив істотні відмінності в теорії та практиці навчання та виховання жінок і чоловіків. У статті доведено, що протягом багатьох століть цілі освіти для жінок і чоловіків були

діаметрально протилежні: хлопчиків готували до активного життя в суспільстві, до професійної діяльності, до державної та церковної служби, натомість жіноча освіта орієнтувалася на ізоляцію представниць слабкої статі від суспільного життя, спрямовуючись на підготовку слухняних, богобоязливих жінок своїх чоловіків, які повинні піклуватися тільки про свою сім’ю та дітей. Відповідно, відмінними були й програми освіти та виховання статей: зміст навчання для хлопців передбачав достатньо широке коло предметів (граматику, логіку, риторіку, діалектику, фізику, основи права тощо), у той час як для дівчат він обмежувався отриманням елементарної освіти. В епоху Середньовіччя з появою університетів розрив в освіченості чоловіків і жінок посилювався через закритий доступ дівчат до вищої освіти. Встановлено, що більшість представників педагогічної думки давнини та середньовіччя дотримувалися обмежувальної позиції щодо освіти жінок, яка традиційно ґрунтувалася на принципах релігійності, замкнутості, роздільності навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Платон. Государство / Платон // Собрание сочинений в 4 т. : Т. 3 ; [Общ. ред А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи ; Авт. вступ. ст. и ст. в примеч. А. Ф. Лосев]. – М. : Мысль, 1994. – 654 с.
2. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. : Учеб. пос. для пед. уч. заведений / Под ред. академика РАО А. И. Пискунова. – 2-е изд., испр. и дополн. – М. : ТЦ «Сфера», 2001. – 512 с.
3. Рябова Т. Б. Женщина в истории западноевропейского средневековья [Электронный ресурс] / Т. Б. Рябова. – Режим доступа : http://krotov.info/libr_min/17_r/ab/ova_01.htm.
4. Штылева Л. В. Гендерный подход в вузовском курсе истории образования и педагогической мысли / Л. В. Штылева // Педагогическое образование в России. – 2011. – № 4. – С 128-134.

Светлана Гришак ПРОБЛЕМА ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ ЖЕНЩИН И МУЖЧИН В ИСТОРИИ МИРОВОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МЫСЛИ

В статье осуществлен ретроспективный анализ проблемы образования и воспитания полов в период с древности до эпохи Средневековья, который выявил существенные различия в теории и практике обучения и воспитания женщин и мужчин. На основе изучения педагогической мысли этих времен доказано, что в течение многих веков цели образования для женщин и мужчин были диаметрально противоположные – мальчиков готовили к активной жизни в обществе, к профессиональной деятельности, государственной и церковной службе, в то время как женское

образование ориентировалось на изоляцию представительниц слабого пола от общественной жизни, нацеливаясь на подготовку послушных, богобоязненных жен своих мужей, которые должны заботиться только о своей семье и детях.

Установлено, что большинство представителей педагогической мысли древности и средневековья придерживались ограничительной позиции относительно образования женщин, которое традиционно основывалось на принципах религиозности, замкнутости, раздельности обучения.

Ключевые слова: образование и воспитание полов, педагогическая мысль, патриархатные взгляды, обучение, соответствующее полу.

Svitlana Hryshak THE PROBLEM OF TRAINING AND EDUCATION OF WOMEN AND MEN IN THE HISTORY OF WORLDWIDE EDUCATIONAL THOUGHT

The article presents a retrospective analysis of the problem of women and men education from antiquity to the middle Ages. The significant differences in the theory and practice of training and education of women and men have been revealed. The study of pedagogical thought of this period has proved that for many centuries the aims of education of women and men were diametrically opposed – boys were prepared for an active life in society, professional activity, public and Church service, while women's education was focused on the isolation of women from public life, aiming at the training of obedient, God-fearing wives of their husbands who are obliged to take care only of their families and children. It was established that most of the representatives of educational thought of ancient period and the middle ages adhered to a restrictive impact on women's education which was traditionally based on the principles of religiosity, insularity, separate training.

Keywords: women and men education, pedagogical thought, patriarchal views, natural gender training.

УДК 37-055.2(477):001.891''185/191''

Оксана Ключко

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ В ДОСЛІДЖЕННІ ЗМІСТУ ЖІНОЧОЇ ГІМНАЗІЙНОЇ ОСВІТИ НА ПІВНІЧНО-СХІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ- ПОЧАТКУ ХХ СТ.

В статті розглядається питання впливу соціокультурних чинників на зміст жіночої гімназійної освіти в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття. Серед агентів впливу виділено суспільну думку, уряд, місцеві громади. Встановлено, що зміст жіночої гімназійної освіти носив естетичну, релігійну та філологічну направленість, що підтверджується регіональними архівними матеріалами. Визначено, що змістове наповнення жіночої гімназійної освіти мало тенденцію до зближення зі змістом чоловічої гімназійної освіти, на чому наполягала ліберально-демократична частина суспільства. Проте жіноча гімназія продовжувала відображувати патріархальну свідомість суспільства, за якою жінці відводилась роль матері, дружини, берегині домашнього вогнища.

Ключові слова: зміст жіночої гімназійної освіти, патріархальна свідомість, суспільна думка, уряд, місцеві громади.

Подальший розвиток українського суспільства як частини сучасної європейської спільноти неможливий без переосмислення традиційного світогляду, особливо в тих сферах життя, які історично ретранслюють патріархальну свідомість.

За визначенням Г.А. Хасанової, патріархальна свідомість – це погляд, згідно з яким чоловікові належить провідна, активна роль у сім'ї та суспільстві, а жінці – підпорядкована, пасивна; переконання, що життєві цінності жінок і чоловіків різні: сім'я та любов – головні цінності для жінок;

© Ключко Оксана